

Covid-19'un Türkiye'deki İlk Üç Haftası

The First Three Weeks Of The Covid-19 In Turkey

Fuat İnce¹, Fatma Yağmur Evcil²

¹Süleyman Demirel Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik Ana Bilim Dalı, Isparta, Türkiye.

²Süleyman Demirel Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı Ana Bilim Dalı, Isparta, Türkiye.

Özet

Amaç: Covid-19'un Türkiye'deki ilk üç haftasını ve bu salgınla mücadele kapsamında alınan tedbirleri araştırmak ve bunlarla ilgili bilgileri sunmaktır.

Materyal-Metot: Çalışma kapsamında konuyla ilgili resmî yayınlar, duyurular ve açıklamalar ile basın-yayın aracılığıyla ilan edilen gelişmeler takip edilmiştir. Cumhurbaşkanlığı ve diğer devlet organlarının yayımlanmış Kararlar ve Genelgeler bulunmuş, kronolojik metodolojiye uygun olarak inceleme ve değerlendirmeleri yapılmıştır.

Bulgular: Covid-19'un Çin'de Aralık 2019'da görülmesiyle birlikte, Türkiye'nin bu salgının memlekete yayılmaması için aldığı önlemler sonucu ilk vaka 11 Mart 2020 günü görülmüştür. 17 Mart 2020'de ise Covid-19 kaynaklı ilk can kaybı meydana gelmiştir. Hastalığın Türkiye'de görülmesiyle birlikte alınan tedbirler de artırılmıştır. Bunlar sınır geçişlerinin kısıtlanması, yüz yüze eğitim yerine uzaktan eğitime geçilmesi, spor müsabakalarının önce seyircisiz oynanması sonra tümüyle ertelenmesi, kamu görevlilerinin yurt dışına çıkışlarına kısıtlama getirilmesi, uçuşların durdurulması, toplu olarak bulunulabilecek tüm mekânların kapatılması, pandemi sistemine geçilmesi, camilerde cemaatle namaza ara verilmesi, risk grubundakilere evden çıkma yasağı getirilmesi, tecrit ve karantina uygulamaları, ulaşımda sınırlamaya gidilmesi, ekonomik önlemler ve diğer tedbirler olarak sıralanabilirler.

Sonuç: Tüm dünyayla birlikte Türkiye'yi de etkisi altına alan Covid-19'a karşı ilk aşamada alınan tedbirlerin sosyal mesafeyi koruma ve izolasyon olduğu anlaşılmaktadır. Hastalığın seyrine göre tedbirler kademeli olarak artırılmış ve sıklaştırılmıştır. Bununla birlikte ilk baştan itibaren üzerinde durulan konuların yanı sıra hijyen de hep ön planda tutulmuştur. Bu sayede yayılımın azaltılması ve sağlık kuruluşlarına olası yığılmanın önüne geçilmesi düşünülmüştür. Önceki tüm salgınlardan çok farklı olarak adeta hayatın durmasına neden olan Covid-19'un üstesinden gelinmesi ile birlikte bu mücadeleden öğrenilen bilgiler ve yaşanan tecrübeler gelecek yıllar için çok önemli birikimler olacaktır.

Anahtar kelimeler: Covid-19, Türkiye, Tedbirler, Salgın.

Abstract

Objective: To investigate Covid-19 pandemic's first three weeks in Turkey and measures for struggle with this and to provide information obtained.

Material-Method: In this study, official publications, announcements and statements related to the subject and the developments announced through press were followed. Decisions and Circulars published by Presidency and other state organs have been found and these were examined and evaluated in accordance with chronological methodology.

Results: With detection of Covid-19 in China, Turkey has taken necessary measures for no spread of disease on their own soil. Measures's result first Covid-19 case was seen in Turkey on 11 March 2020. On March 17, first death occurred due to this disease. Turkey has increased its measures with appearance of disease in its territory. These can be listed as follows; restriction of border crossings, transition to distance education instead of face to face model, firstly playing sports competitions without audience and after that completely postponing the games, limiting public officials' go abroad, stopping flights, closing all places that can be together collectively, switching to pandemic system, interrupting pray with the congregation in mosques, prohibition of leaving the home for the risk groups, isolation and quarantine practices, restrictions on transportation, economic measures and other measures.

Conclusions: Just as whole world, Turkey came under impact of Covid-19 pandemic. It is understood that Turkey had taken the measures social distance and isolation in the first stage. The measures were gradually increased and tightened according to course of disease. In addition to this, hygiene has always been at the forefront besides issues that have been addressed from very beginning. In this way, it is considered that to reduce the spread of pandemic and prevent possible agglomeration to health institutions. With overcoming of Covid-19, which is very different from all previous pandemics and has caused life to stop, the knowledge and experiences learned from this struggle will be very important acquisitions for next years.

Keywords: Covid-19, Turkey, Measures, Pandemic.

Giriş

2019 yılının son gününde Çin Halk Cumhuriyeti’nin Hubai Eyaletinin Wuhan kentinde etiyojisi bilinmeyen pnömoni vakaları rapor edilmiştir. Yeni yılla birlikte, 7 Ocak 2020’de bu pnömonilerin daha önce insanda görülmeyen yeni tip bir coronavirus (koronavirüs) nedeniyle oluştuğu anlaşılmıştır. Bu yeni etken 2003 yılındaki şiddetli akut solunum sendromuna yani severe acute respiratory syndrome (SARS) hastalığına sebep olan virüse benzetilmiştir. Bu nedenle SARS CoV2 olarak adlandırılmıştır. Yeni tip koronavirüs hastalığı da 2019-nCoV veya bugün daha yaygın kullanım şekliyle Covid-19 olarak tanımlanmıştır (1).

Solunum enfeksiyonuna yol açan yeni tip koronavirüs, ilk bilgiler doğrultusunda hastaların hışırmalarıyla ve öksürmeleriyle yayılmaktadır. Ortalığa saçılan damlacıklar diğer kişilerin ağız, burun ve gözlerinden girebilmektedir. Ayrıca damlacıkların yapıştığı yüzeylere dokunduktan sonra ellerin ağız, burun veya gözle temasıyla hastalık bulaşabilmektedir. Hastalığın kuluçka süresi 2 ila 14 gün arasındadır. Ana semptomları ateş, öksürük ve solunum sıkıntısıdır. Hastalığın seyri zatürre, ağır solunum yetmezliği, böbrek yetmezliği ve ölüm şeklinde ilerleyebilmektedir. İleri yaşta kişilerde ve kronik rahatsızlığı olanlarda tablo ağırlaşabilmektedir (2). Türkiye’de Sağlık Bakanlığı’nın koordinasyonu ile kurulan Bilim Kurulu Ocak ayından itibaren düzenli toplantılar yaparak alınacak tedbirleri belirlemiş, tanı ve tedavi protokollerini tanımlamıştır. İlk etapta en geçerli tedbirlerin; hijyen, sosyal mesafeyi koruma ve izolasyon olacağı ilan edilmiştir.

Aşı, etkili ilaç ve başka tedavi yöntemlerini bulma veya geliştirme çabaları ise devam etmektedir.

Koronavirüslerin yani taçlı virüslerin sonucusu olan SARS CoV2’nin sebep olduğu Covid-19 dünya genelinde hızlı bir yayılma göstermiştir. Bu nedenle Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından pandemi ilan edilmiştir. Türkiye’de ise ilk vaka 11 Mart 2020 tarihinde duyurulmuştur (1, 2).

Covid-19 tıbbi etkilerinin yanı sıra sosyal yaşamdan ekonomiye, tarımdan eğitime kadar, kısacası normal günlük yaşantıya etkileri ve bunun tüm dünyaya yayılması bakımından belki de tıp tarihinde en farklı hastalık ve salgın olarak karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki alınan tedbirler neticesinde tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de adeta hayatın durmasına neden olmuştur. Bu çalışmanın amacı Covid-19’un Türkiye’de görüldüğü 11 Mart 2020’den itibaren 3 Nisan 2020 tarihine kadar olan süreçte yaşanan gelişmeleri ortaya koymak ve salgına karşı alınan tedbirleri araştırmaktır.

Materyal-Metot

Çalışma kapsamında konuyla ilgili resmî yayınlar, duyurular ve açıklamalar ile basın-yayın aracılığıyla ilan edilen gelişmeler takip edilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, Sağlık Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı başta olmak üzere idari organlarca yayımlanmış Kararlar ve Genelgeler bulunmuş, inceleme ve değerlendirmeleri yapılmıştır. 2019 yılının Mart ayı ile Nisan’ın ilk haftası arasında tamamlanan bu çalışma ile Covid-19 karşısında Türkiye’nin ne gibi tedbirler aldığı konusu ele alınmıştır.

Bulgular

Covid-19’un Çin’de ortaya çıkmasıyla birlikte Türkiye’nin bu hastalığın memleketeye bulaşmaması için çeşitli tedbirler aldığı bilinmektedir. Türkiye’deki ilk vakanın görülmesiyle ilave tedbirler alınmış ve bunlar zaman içerisinde daha da sıkılaştırılmıştır. Tedbirlerde ve uygulamalarda kademeli geçişlere dikkat edilmiştir. Ancak icap ettiğinde radikal tedbirler de anında devreye sokulmuştur. Tıp tarihi metodolojisine uygun bibliyografya oluşturulması gayesiyle çalışmada tedbirlerin incelenmesi ve değerlendirilmesi kronolojik olarak verilmiştir.

Birinci Hafta (11 Mart-18 Mart 2020)

11 Mart’ta Türkiye’de ilk vakanın görülmesini takiben ilerleyen günlerde birtakım tedbirler uygulamaya koyulmuştur. 12 Mart’ta toplam vaka sayısı 2’ye yükselmiştir. Alınan kararla ilkökul, ortaokul ve liseler için normal programda 6 Nisan’da başlaması planlanan ara tatilin öne çekildiği ve 16 Mart’tan itibaren başlatılacağı duyurulmuştur. Tatilden sonraki hafta için de uzaktan eğitim kararı alınmıştır. Ayrıca üniversitelerde üç hafta süreyle eğitim ve öğretime ara verilmiştir. Spor müsabakalarının da Nisan ayı sonuna kadar seyircisiz oynanmasına karar verilmiştir. Kamu görevlilerinin yurtdışına çıkışları için izin alma zorunluluğu getirilmiştir (3, 4).

13 Mart’ta toplam vaka sayısı 5’e yükselmiştir. İlk vakaların tespit edilen birinci hasta ile ve birbirleriyle temaslı kişiler olduğu açıklanmıştır. 13 Mart’ta alınan yeni tedbirlerle açık ve kapalı tüm cezaevlerindeki görüşlerin iki hafta süreyle ertelendiği duyurulmuştur. Ayrıca Almanya, Fransa, İspanya, Norveç, Danimarka, Belçika, Avusturya, İsveç ve Hollanda olmak üzere 9 Avrupa ülkesi ile uçuşlar 17 Nisan tarihine kadar durdurulmuştur (5). Bu ülkeler DSÖ’nün 14 Mart tarihli Durum Raporunda Avrupa bölgesinde en çok doğrulanmış vaka sayısına sahip ülkeler arasında gösterilmişlerdir (6).

Sağlık Bakanı Dr. Fahrettin Koca, 14 Mart tarihinde tweeterden yaptığı açıklama ile vaka sayısının 6’ya çıktığını açıklamıştır. Ayrıca son bir hafta içinde umreden dönen bir vatandaşın test sonucunun pozitif çıkması nedeniyle 14 günlük izolasyon kuralının önemine dikkat çekmiş, yurtdışından dönenlerin ziyaretçi kabul etmemelerini istemiş, yurda girerken yapılan sağlık kontrolünün tek başına riski ortadan kaldırmadığını ifade etmiştir.

15 Mart’ta vaka sayısı 18’e yükselmiştir (7). Bu tarihten itibaren umre ziyaretinden dönen vatandaşlar Ankara ve Konya’daki devlet yurtlarına yerleştirilerek karantina altına alınmışlardır (8). Alınan tedbirler kapsamında karantina uygulaması sadece umre ziyaretinden dönenlere değil yurtdışından dönen herkes için uygulanmıştır. Nitekim Gençlik ve Spor Bakanı Mehmet Muharrem Kasapoğlu’nun 23 Mart’ta Anadolu Ajansında (AA) yayımlanan açıklamasında; Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğüne bağlı 36 yurtda umre ziyaretinden dönenlerin yanısıra Katar, İran, Azerbaycan, Kolombiya, Gürcistan, Cezayir, Özbekistan, Kazakistan, Tunus, Lübnan, Kanada, Ukrayna, Lüksemburg, Yunanistan ve Portekiz ile ülke belirtilmeden Avrupa’dan geldiği belirtilenler ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nden (KKTC) gelenler ile asker olmak üzere toplam 11.269 kişinin karantina kurallarına uygun bir şekilde misafir edildiklerini açıklamıştır.

16 Mart’ta toplam vaka sayısı 47 olarak açıklanmıştır (9). Umuma açık istirahat ve eğlence yerlerinin faaliyetleri geçici olarak durdurulmuştur. 16 Mart gece yarısından (24:00) itibaren faaliyetleri geçici olarak durdurulan yerlere tiyatro, sinema, kafe gibi insanların toplu bulunduğu çok sayıda alan eklenmiş ve salgınla mücadeleye yönelik tedbirlerin kapsamı genişletilmiştir (10). Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Ali Erbaş’ın 16 Mart 2020 tarihli tweeti ile de Cuma namazı dâhil olmak üzere cami ve mescitlerde cemaatle namaz kılmaya ara verildiği açıklanmıştır.

17 Mart tarihine gelindiğinde toplam vaka sayısı 98 olarak bildirilmiştir. Ayrıca bu tarihte Türkiye’de Covid-19 nedeniyle ilk can kaybı kaydedilmiştir (11).

18 Mart’ta toplam vaka sayısı 191’e çıkarken, Covid-19 kaynaklı ikinci can kaybı meydana gelmiştir (12). Bu tarihte “Koronavirüsle Mücadele Eşgüdüm Toplantısı” gerçekleştirilmiş ve toplantıda ekonomiye dair kararlar alınmıştır (13).

İkinci Hafta (19 Mart-26 Mart 2020)

19 Mart 2020 tarihine gelindiğinde Covid-19’un Türkiye’de görüldüğü ikinci haftaya girilmiş, toplam vaka sayısı 359’a yükselmiştir. Hayatını kaybedenlerin sayısı ise 4’e ulaşmıştır (14). Aynı tarihte futbol, voleybol, basketbol, hentbol müsabakalarının durdurulduğu ve liglerin ertelendiği açıklanmıştır (15). Ölçme, Seçme, Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) tarafından sınav takvimi güncellenerek Mart ayı ile Eylül ayında yapması planlanan 9 sınav ileri tarihlere ertelenmiştir (16).

20 Mart’ta Sağlık Bakanlığı tarafından yeterli uzman ve üçüncü seviye erişkin yoğun bakım yatağı bulunan tüm hastanelerin pandemi hastanesi olarak kabul edildiğini bildiren bir genelge yayımlanmıştır (17). Aynı gün Sağlık Bakanı Dr. Fahrettin Koca tweeterden yaptığı açıklamada vaka sayısının 670’e ulaştığını açıklamıştır.

21 Mart tarihinde berber ve kuaförlerin faaliyetleri durdurulmuştur. Gece yarısından itibaren lokanta, pastane gibi işyerlerinin yalnızca gel-al ve paket servis şeklinde hizmet verebileceği açıklanmıştır (18, 19). Ayrıca 65 yaş ve üzeri ile kronik hastalığı olan kişilerin 21 Mart itibarıyla ikametlerinden dışarı çıkmaları yasaklanmıştır (20). Aynı gün alınan yeni bir kararla uçuş yasağı olan ülke sayısı artırılarak 68’e çıkartılmıştır (21). Sağlık Bakanının tweetinde toplam vaka sayısının 947’ye, can kaybının ise 21’e ulaştığı açıklanmıştır.

22 Mart’ta toplam vaka sayısı bir önceki güne göre 289 artışla 1.236 olarak duyurulmuştur. Sağlık Bakanının tweetinde hepsi yaşlı 30 hastanın da kaybedildiği açıklanmıştır. Ayrıca Resmî Gazetede yayımlanan bir genelgeyle kamu çalışanlarının hizmetleri aksatmayacak şekilde, esnek mesai saatleri ile çalışabilmesi mümkün hale getirilmiştir (22).

21 Mart’ta 65 yaş ve üzeri ile kronik hastalığı olanların ikametlerinden dışarıya çıkmalarının yasaklandığından bahsedilmişti. Bunun üzerine bazı vatandaşlar genç yaşta kilerin bu hastalıktan etkilenmedikleri gibi yanlış bir kanaate varmışlardı. Bu durum karşısında kaygılanan Sağlık Bakanı Dr. Fahrettin Koca tweeterden yaptığı açıklamasında bu sefer gençleri de uyararak onların salgının dışında

olmadıkları ve hayatlarını yavaşlatmaları, evde kalmaları konusunda bir uyarıda bulunmuş, toplam vaka sayısını da 1.529 olarak açıklamıştır. Bakan bir diğer açıklamasında da Çin’den getirilen bir ilacın yoğun bakım hastalarında kullanılmaya başlandığını duyurmuştur (23).

24 Mart’ta toplam vaka sayısı 1.872’ye yükselmiştir. Bakan Koca, tweetinde kayıplar verilse de Türkiye için geç olmadığını, tedbirle artışın önünü kesilebileceğini söylemişti. Bu tarihte yayımlanan bir Genelgeyle alınan tedbirlere yenileri eklenmiştir. Marketlerin çalışma saatlerinde düzenlemeye gidilmiş, toplu taşıma araçlarının yolcu taşıma kapasitesinin %50’si oranında yolcu kabul edeceği açıklanmıştır (24).

25 Mart tarihine gelindiğinde toplam vaka sayısı 2.433’e yükselmiştir (25). Aynı gün Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), okulların 30 Nisan’a kadar tatil olacağını ve uzaktan eğitime devam edileceğini duyurmuştur (26).

26 Mart’ta toplam vaka sayısı 3.629, Covid-19 nedeniyle toplam ölüm sayısı 75 olarak açıklanmıştır (27). Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK), Bahar dönemi eğitim öğretim sürecinin sadece uzaktan eğitim, açık öğretim ve dijital öğretim imkânları ile sürdürüleceğini, yüz yüze eğitim yapılmayacağını duyurmuştur (28).

Üçüncü Hafta (27 Mart-3 Nisan 2020)

27 Mart’ta yani Türkiye’de ilk vakanın duyurulmasından sonraki üçüncü haftaya girilirken, toplam vaka sayısı 5.698’e yükselmiş, 92 kişi hastalık nedeniyle yaşamını yitirmiştir (29). Bu tarihten itibaren şehirlerarası seyahatlere kısıtlama getirilmiş ve Valilik iznine bağlanmıştır. Yurt dışı uçuşlar tamamen durdurulmuştur. Toplu taşıma araçlarında ise daha önceki %50’lik doluluk oranına ilave olarak sosyal mesafeye uygun seyrek oturma düzenine geçilmiştir (30).

Sağlık Bakanı Dr. Fahrettin Koca tweeterden yaptığı açıklamayla 28 Mart’ta toplam vaka sayısını 7.402 olarak açıklamıştır. Ayrıca Türkiye’nin günlük Covid-19 tablosunun tweeterin yanısıra covid19.saglik.gov.tr web adresinden de açıklanacağını bildirmiştir.

29 Mart’ta ise toplam vaka sayısının 9.217’e ulaştığı duyurulmuştur (29).

30 Mart’ta Millî Dayanışma Kampanyası için Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığınca yardım hesabı açıldığı duyurulmuştur. Ülke genelinde köy ve mahalle statüsündeki 41 yerleşim biriminin karantina altında olduğu açıklanmıştır (31).

Sağlık Bakanı Dr. Fahrettin Koca 31 Mart’ta tweeterden yaptığı açıklama ile toplam vaka sayısını 13.531 olarak açıklamıştır. Ayrıca test merkezi sayısının 75’e ulaştığını, pozitif vakaların tespitinde artık daha hızlı olunduğunu ve avantajlı duruma geçildiğini belirterek sosyal izolasyondan taviz verilmemesini istemiştir.

1 Nisan’da toplam vaka sayısı 15.679 olmuştur. (29). Aynı gün yapılan açıklamada tüm illerde vaka görüldüğü ve 8.852 vaka ile İstanbul’un en fazla vaka görülen olduğu, 601 sağlık personelinin de virüsten etkilendiği belirtilmiştir (32).

2 Nisan’da toplam vaka sayısı 18.135’e yükselmiştir (29). Dr. Fahrettin Koca tweetinde son 24 saat içinde hayatını kaybeden hastaların %82’sinin 60 yaş üzeri kişiler olduğunu açıklamıştır.

3 Nisan’da saat 24.00 itibarıyla yeni önlemler alınmıştır.

Büyükşehir Belediyesi olan 30 şehre ve Zonguldak’a, belirli istisnalar haricinde araç giriş-çıkışı yasaklanmıştır. Daha önce 65 yaş üzerine uygulanan sokağa çıkma kısıtlamasının 20 yaş altı için de uygulanacağı açıklanmıştır. Pazar yerleri ve marketler gibi alanlarda herkesin maske takması zorunlu hale getirilmiştir (33).

3 Nisan’da yapılan toplam test sayısı 141.716, toplam vaka sayısı 20.921, toplam vefat sayısı 425, toplam iyileşen hasta sayısı 484 olarak açıklanmıştır (29).

Tartışma

Covid-19 tüm dünyayı etkisi altına alması ve ülkelerin sağlık sistemlerine olan baskısı nedeniyle hem önceki salgınlardan hem de mensubu olduğu koronavirüsler ailesinin diğer üyelerinden çok farklıdır. İnsanlığın teknolojinin ulaştığı noktayı daha nerelere yükselteceği tartışılırken çok agresif bir şekilde gündeme girmiştir. En ileri teknolojilerden bahsedilirken birdenbire koruyucu maske, eldiven, kıyafet ve diğer ekipmanlar dünyanın en aranılan ürünleri olmuşlardır.

Günümüzde Covid-19’dan sonra dünyanın nasıl olacağı konuşulmaktadır. Yeni tip koronavirüsün dünya genelinde bir salgına dönüşmesinin ardından ekonomik olarak en güçlüsünden en zayıfına tüm ülkeler çeşitli tedbirler almışlardır. Bu nedenle globalleşme ve tek dünya gibi söylemlerle girilen yeni yüzyılda insanlık yeniden geniş çaplı izolasyonlarla tanışmıştır. Türkiye hastalık henüz ülkesine girmeden önce ocak ve şubat aylarında çeşitli tedbirler almıştır. Resmî duyurulara ve basında çıkan haberlere göre bu tedbirler, Bilim Kurulu’nun oluşturulması, Çin ve Uzakdoğu ülkeleri başta olmak üzere yurt dışından gelen yolcuların termal kameralar ile kontrol edilmesi, Çin uçuşlarının tamamen durdurulması, İran sınırının kapatılması, İtalya, Irak ve Güney Kore uçuşlarının durdurulması olarak sıralanabilirler. Türkiye aldığı tedbirlerle hastalığın girişini Avrupa ülkeleri ve komşusu İran’a göre daha geç tarih olan 11 Mart 2020’e kadar erteleyebilmiştir.

Hastalığın duyulduğu andan itibaren hijyen, sosyal mesafe ve izolasyon gibi kelimeler hızla hayatın birer parçası haline gelmişlerdir. Türkiye’de 11 Mart’ta 1 vaka ile başlayan süreç 3 Nisan 2020’de yani üçüncü haftanın sonunda 20.921 vakaya ulaşmıştır. 17 Mart’ta tek can kaybı ile başlayan sayı ise 425’e yükselmiştir. Türkiye’de durum böyleyken 3 Nisan’da dünya genelinde vaka sayısı 972.303, can kaybı sayısı ise 50.321 olmuştur (34).

11 Mart’tan itibaren çalışmanın yapıldığı süre içerisinde hastalıkla ilgili bilgiler, alınan tedbirler ve uyulması istenen önlemler gibi tüm hususlar hızlı bir şekilde, genellikle twitter üzerinden duyurulmuştur. Bu nedenle resmî twitter duyuruları çalışmada ağırlıklı olarak yer almıştır. Burada Türkiye’nin hastalığa ve sonuçlarına yaklaşımının Sağlık Bakanlığının her gün düzenli yaptığı ayrıntılı açıklamalar ile şeffaf olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Ancak vakaların yaş, cinsiyet, meslek gibi temel sosyodemografik özellikleri, tıbbi öyküleri, bölgesel dağılımları gibi özelliklerinin paylaşılmasıyla bu yönlerde yapılacak bilimsel çalışmaların sayısının artacağı muhakkaktır. Ayrıca yoğun bakımda, serviste, ev izolasyonunda veya karantinada takip ve/veya tedavi edilen hastaların sayılarının ve her kategori için sekel kalan hastaların sayısı, tam şifa ile iyileşenlerin sayısı ve ölüm ile sonuçlanan vakaların

sayılarının paylaşılması hastalığın prognozunu tahmin etmeye yönelik çalışmalara büyük katkı sağlayacaktır.

Sonuç

Sağlık personelinin, tıbbi donanım gücünün, sağlık malzemesi üretiminin, test analizlerinin, yatak kapasitesinin ve yoğun bakım imkânlarının aslında ne kadar önemli olduğunun bir kez daha anlaşıldığı bu zorlu süreçte, elde edilen bilgilerin ve kazanılan deneyimlerin gelecek yıllarda benzer durumlar için birer öğretici olacağı kaçınılmazdır. Pandemi ile mücadelede en önde yer alan sağlık çalışanları hastalığa yakalanmak pahasına üstün vazife anlayışlarını ortaya koymuşlardır. Bu özverili çalışma toplumun her kesiminden büyük takdir görmüştür. Sağlık Bakanı Fahrettin Koca 19 Mart’ta Türkiye Büyük Millet Meclisinde (TBMM) yaptığı konuşma sonrasında milletvekillerini ve tüm vatandaşları sağlık çalışanlarını alkışlamaya davet etmiştir (35). Bu çağrıya uyan vatandaşlar her gün 21:00’de evlerinin balkonlarına çıkarak ve pencerelerinden alkış tutarak sağlık çalışanlarına olan şükranlarını göstermeye başlamışlardır. Tarihe not olarak düşülebilecek bu davranış sağlık çalışanlarının moral ve motivasyonlarının artırılmasında son derece önemli bir rol oynamıştır.

Kaynaklar

1. T.C. Sağlık Bakanlığı. Covid-19 (Sars-Cov-2 Enfeksiyonu) Rehberi (Bilim Kurulu Çalışması). Ankara. 2 Nisan 2020.
2. T.C. Sağlık Bakanlığı. Yeni Koronavirüs (Covid-19). (Bilgilendirme dokümanı). Ankara. Mart-Nisan 2020.
3. Koca F. DÜN AKŞAM sonuçlanan test, üzücü bir öngörüü doğruladı. Bir hastamız daha var. İlk hastamızın, tanı konur konmaz takibe alınan çevresindedir. Virüsün olası yayılımını bu sınırlar içinde tutabilmek için gerekli tedbirlere başvurduk. Sorunun üstesinden birlikte geleceğiz. [İnternet]. 2020 Mart 13 [Erişim tarihi: 2020 Nisan 6]; Erişim adresi: <https://twitter.com/drfahttinkoca/status/12>.
4. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı. Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü Kalın: “Korona Virüs’le mücadele sürecini, el birliğiyle rehavete ve paniğe kapılmadan atlatma kabiliyetine sahibiz” [İnternet]. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı; Mart 2020 [Erişim Tarihi: 6 Nisan 2020]. Erişim adresi: <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/117021/cumhurbaskanligi-sozcusu-kalin-korona-virus-le-mucadele-surecini-el-birligiyle-rehavete-ve-panige-kapilmadan-atlatma-kabiliyetine-sahibiz->
5. Koca F. Bilim Kurulu Toplantımızın ardından Koronavirüs ile ilgili son gelişmeleri ve aldığımız ortak tedbirleri Sayın Bakanlarımızla değerlendiriyoruz. [İnternet]. 2020 Mart 13 [Erişim Tarihi 2020 Nisan 5]; Erişim adresi: <https://twitter.com/drfahttinkoca/status/1238484199079804931>.
6. Dünya Sağlık Örgütü. Coronavirus disease 2019 (COVID-19) Situation Report – 54. Rapor Numarası: 54, 2020.[İnternet]. İsviçre: Dünya Sağlık Örgütü; 2020 [Erişim tarihi: 6 Nisan 2020]. Erişim adresi: https://www.who.int/docs/default-source/coronavirus/situation-reports/20200314-sitrep-54-covid-19.pdf?sfvrsn=dcd46351_8.
7. Koca F. Az önce açıklanan ve yeni olan vaka sayısı, toplam 12’dir. Bunlardan 2’si ilk vakamızın temas çevresindedir. Şu ana kadar toplam vaka sayımızsa 18’dir. Vaka sayısı bilgisi

açık, tam olarak bu şekildedir. [İnternet]. 2020 Mart 16 [Erişim tarihi: 2020 Nisan 6]; Erişim adresi: <https://twitter.com/drfaqhrettinkoca/status/1239302574030958593>.

8. T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı. Kamuoyuna Duyuru [İnternet]. Ankara: Gençlik ve Spor Bakanlığı; Mart 2020 [Erişim Tarihi: 6 Nisan 2020]. Erişim adresi: <https://www.gsb.gov.tr/HaberDetaylari/3/184694/kamuoyuna-duyuru.aspx>.

9. Koca F. Bugün 29 yeni tanı kondu. Yeni tanı konanlarla birlikte toplam hasta sayımız 47 oldu. Son 29 vakanın tamamı doğrudan veya dolaylı olarak ABD, Ortadoğu ve Avrupa temasıdır, 3’ü Umreden döndü. Yurt dışı teması risk olmaya devam edecek. Tedbirleri sıkı uygulayalım. [İnternet]. 2020 Mart 16 [Erişim tarihi: 2020 Nisan 6]; Erişim adresi: <https://twitter.com/drfaqhrettinkoca/status/1239654954475884550>.

10. T.C. İçişleri Bakanlığı. 81 İl Valiliğine Koronavirüs Tedbirleri Konulu Ek Genelge Gönderildi [İnternet]. Ankara: İçişleri Bakanlığı; Mart 2020 [Erişim Tarihi: 6 Nisan 2020]. Erişim adresi: <https://www.icisleri.gov.tr/81-il-valiligine-coronavirus-tedbirleri-konulu-ek-genelge-gonderdi>.

11. Koca F. Koronavirüs vakası ile ilgili son gelişmeleri paylaşıyoruz. [İnternet]. 2020 Mart 17 [Erişim tarihi: 2020 Nisan 6]; Erişim adresi: <https://twitter.com/drfaqhrettinkoca/status/1240019772651311105?s=20>.

12. Koca F. 61 YAŞINDA erkek bir hastamızı kaybettik. Kendisine Allah’tan rahmet diliyorum. Bugün sonuçlanan testler, tedbirlerin çok zorunlu olduğunu gösteriyor. Tanı konup tedavilerine başlanan 93 YENİ VAKAMIZ var. Hasta sayımız 191’e ulaştı. Riskin önünü birlikte keselim. [İnternet]. 2020 Mart 18 [Erişim tarihi: 2020 Nisan 6]; Erişim adresi: <https://twitter.com/drfaqhrettinkoca/status/1240369082916057089?s=19>.

13. T.C. Cumhurbaşkanlığı. “Ülkemizin maruz kaldığı virüs tehditinin en kısa sürede bertaraf edilmesi için devlet olarak tüm imkânlarımızı seferber ettik” [İnternet]. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı; Mart 2020 [Erişim Tarihi: 6 Nisan 2020]. Erişim adresi: <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/117037/-ulkemizin-maruz-kaldigi-virus-tehdidinin-en-kisa-surede-bertaraf-edilmesi-icin-devlet-olarak-tum-imk-nlarimizi-seferber-ettik>.

14. Koca F. Son 24 saatte yapılan 1.981 TESTTEN 168’İ POZİTİF ÇIKTI. 191 olan hasta sayımız 359’a ulaştı. Hastalarımızdan 85 yaşındaki bir hanımefendiyi kaybettik. Daha önce vefat eden bir hasta COVID-19 olarak değerlendirildi. Toplam kaybımız maalesef 4 oldu. Acımız arttı ama başaracağız. [İnternet]. 2020 Mart 19 [Erişim tarihi: 2020 Nisan 6]; Erişim adresi: <https://twitter.com/drfaqhrettinkoca/status/12407435104>.

15. T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı. Futbol, voleybol, basketbol ve hentbolda ligler ertelendi [İnternet]. Ankara: Gençlik ve Spor Bakanlığı; Mart 2020 [Erişim Tarihi: 6 Nisan 2020]. Erişim adresi: <https://www.gsb.gov.tr/HaberDetaylari/3/186770/futbol-basketbol-voleybol-ve-hentbolda-ligler-ertelendi.aspx>.

16. T.C. Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığı (ÖSYM). ÖSYM 2020 Sınav Takviminde Güncelleme [İnternet]. Ankara: ÖSYM; Mart 2020 [Erişim Tarihi: 6 Nisan 2020]. Erişim adresi: <https://www.>

[osym.gov.tr/TR,19304/2020-osym-sinav-takviminde-guncelleme-19032020.html](https://www.osym.gov.tr/TR,19304/2020-osym-sinav-takviminde-guncelleme-19032020.html).

17. T.C. Sağlık Bakanlığı. Pandemi Hastaneleri [İnternet]. Ankara: Sağlık Bakanlığı; Mart 2020 [Erişim Tarihi: 6 Nisan 2020]. Erişim adresi: <https://hasta.saglik.gov.tr/TR,64565/pandemi-hastaneleri.html>.

18. T.C. İçişleri Bakanlığı. Bakanlığımız 81 İl Valiliğine Koronavirüs Tedbirleri Konulu Ek Bir Genelge Daha Gönderdi [İnternet]. Ankara: İçişleri Bakanlığı; Mart 2020 [Erişim Tarihi: 6 Nisan 2020]. Erişim adresi: <https://www.icisleri.gov.tr/bakanligimiz-81-il-valiligine-koronavirus-tedbirleri-konulu-ek-bir-genelge-daha-gonderdi>.

19. T.C. İçişleri Bakanlığı. Koronavirüs Salgını ile Mücadele Kapsamında Lokantalarla İlgili Ek Genelge [İnternet]. Ankara: İçişleri Bakanlığı; Mart 2020 [Erişim Tarihi: 6 Nisan 2020]. Erişim adresi: <https://www.icisleri.gov.tr/koronavirus-salginii-ile-mucadele-kapsaminda-lokantalarla-iligili-ek-genelge>.

20. T.C. İçişleri Bakanlığı. 65 Yaş ve Üstü ile Kronik Rahatsızlığı Olanlara Sokağa Çıkma Yasağı Genelgesi [İnternet]. Ankara: İçişleri Bakanlığı; Mart 2020 [Erişim Tarihi: 6 Nisan 2020]. Erişim adresi: <https://www.icisleri.gov.tr/65-yas-ve-ustu-ile-kronik-rahatsizligi-olanlara-sokaga-cikma-yasagi-genelgesi>.

21. T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı. Uçuş Yasağı Olan Ülke Sayısı 68’e Yükseldi [İnternet]. Ankara: Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı; Mart 2020 [Erişim Tarihi: 6 Nisan 2020]. Erişim adresi: <https://www.uab.gov.tr/basin-aciklamalari/ucus-yasagi-olan-ulke-sayisi-68-e-yukseldi>.

22. T.C. Cumhurbaşkanlığı. 22 Mart Tarihli ve 31076 Sayılı Resmî Gazete 1. Mükerrer [İnternet]. T.C. Cumhurbaşkanlığı Resmî Gazete; Mart 2020 [Erişim Tarihi: 7 Nisan 2020]. Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/fihrist?tarikh=2020-03-22&mukerrer=1>.

23. Koca F. Bilim Kurulu Toplantımızın ardından Koronavirüs ile ilgili son gelişmeler ve aldığımız yeni tedbirlere ilişkin basın açıklamamız. [İnternet]. 2020 Mart 23 [Erişim tarihi: 7 Nisan 2020]; Erişim adresi: <https://twitter.com/drfaqhrettinkoca/status/1242124881908678667>.

24. T.C. İçişleri Bakanlığı. Koronavirüs Salgını ile Mücadele Kapsamında Marketlerle İlgili Ek Genelge [İnternet]. Ankara: İçişleri Bakanlığı; Mart 2020 [Erişim Tarihi: 7 Nisan 2020]. Erişim adresi: <https://www.icisleri.gov.tr/koronavirus-salginii-ile-mucadele-kapsaminda-marketlerle-iligili-ek-genelge>.

25. Koca F. SON 24 SAATTE 5.035 test sonuçlandı. 561 tanı kondu. 15 hastamız hayata veda etti. Bugüne dek kaybettiğimiz hasta sayısı 59. Toplam hasta sayımız 2.433. SAYILAR, KAYIP ACISINI, ENDİŞEYİ İFADE EDEMEZ. Sıfır riskle yaşamaya çalışalım. Bizi hayata tedbir bağlar. [İnternet]. 2020 Mart 25 [Erişim tarihi: 2020 Nisan 7]; Erişim adresi: <https://twitter.com/drfaqhrettinkoca/status/1242914433325817859>.

26. T.C. Millî Eğitim Bakanlığı. Uzaktan eğitim 30 Nisan’a kadar devam edecek [İnternet]. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı; Mart 2020 [Erişim Tarihi: 7 Nisan 2020]. Erişim adresi: <https://www.meb.gov.tr/uzaktan-egitim-30-nisana-kadar-devam-edecek/haber/20585/tr>.

27. Koca F. Test sayımız dün 5.035’ti. BUGÜN 7.286 olarak gerçekleşti. 1.196 yeni tanı kondu. Hastalar ve temas

çevreleri izole edildi. 16 hastamızı kaybettik. Bu sonuçlarla can kaybımız 75’e, hasta sayımız 3.629’a ulaştı. Sizi ısrarla tedbirleri uygulamaya davet ediyorum. [İnternet]. 2020 Mart 26 [Erişim tarihi: 2020 Nisan 7]; Erişim adresi: <https://twitter.com/drfalettinkoca/status/1243260712899825664>.

28. Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK). Basın açıklaması [İnternet]. Ankara: YÖK; Mart 2020 [Erişim Tarihi: 7 Nisan 2020]. Erişim adresi: <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/YKS%20Ertelenmesi%20Bas%C4%B1n%20A%C3%A7%C4%B1klamas%C4%B1.aspx>.

29. T.C. Sağlık Bakanlığı. Günlük Vaka Sayıları [İnternet]. Ankara: Sağlık Bakanlığı; Mart 2020 [Erişim Tarihi: 7 Nisan 2020]. Erişim adresi: <https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/tr/gunluk-vaka.html>.

30. T.C. Cumhurbaşkanlığı. Cumhurbaşkanı @RTErdogan: “Koronavirüs’le mücadelede Bilim Kurulu’nun tavsiyeleri doğrultusunda, 7 yeni tedbirin hayata geçirilmesi kararlaştırılmıştır.” [İnternet]. 2020 Mart 27 [Erişim tarihi: 2020 Nisan 7]; Erişim adresi: <https://twitter.com/tcbestepe/status/1243622412236750848>.

31. T.C. Cumhurbaşkanlığı. “Türkiye, Avrupa ve Amerika’ya kıyasla bu hastalığın yayılmasının üstesinden gelmeye en yakın ülkelerden biridir” [İnternet]. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı; Mart 2020 [Erişim Tarihi: 7 Nisan 2020]. Erişim adresi: <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/118079/-turkiye-avrupa-ve-amerika-ya-kiyasla-bu-hastaligin-yayilmasinin-ustesinden-gelmeye-en-yakin->

ulkelerden-biridir-.

32. T.C. Sağlık Bakanlığı. Bakan Koca: Dışarı Çıkmayalım, Virüse Fırsat Tanımayalım [İnternet]. Ankara: Sağlık Bakanlığı; Mart 2020 [Erişim Tarihi: 7 Nisan 2020]. Erişim adresi: <https://www.saglik.gov.tr/TR,64846/bakan-kocadisari-cikmayalim-viruse-firsat-tanimayalim.html>.

33. T.C. Cumhurbaşkanlığı. “Ülkemizde hayatı ne zaman normale döndürebileceğimiz 83 milyon olarak bizim elimizdedir.” [İnternet]. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı; Mart 2020 [Erişim Tarihi: 7 Nisan 2020]. Erişim adresi: <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/118096/-ulkemizde-hayati-ne-zaman-normale-dondurebilecegimiz-83-milyon-olarak-bizlerin-elindedir->

34. Dünya Sağlık Örgütü. Coronavirus disease 2019 (COVID-19) Situation Report – 74. Rapor Numarası: 74,2020. [İnternet]. İsviçre: Dünya Sağlık Örgütü; 2020 [Erişim tarihi: 6 Nisan 2020]. Erişim adresi: https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/situation-reports/20200403-sitrep-74-covid-19-mp.pdf?sfvrsn=4e043d03_2.

35. Koca F. ALKIŞLAYALIM! NE KADAR ALKIŞLASAK AZDIR! Bugün saat 14’te Meclis’teki konuşmamda milletimin temsilcilerini özverili Sağlık Çalışanlarımızı alkışlamaya davet ettim. Şimdi tam 21.00’da milletimizi, bu alkış sesini Türkiye çapında, balkonlardan yükseltmeye davet ediyorum. [İnternet]. 2020 Mart 19 [Erişim tarihi: 2020 Nisan 5]; Erişim adresi: <https://twitter.com/drfalettinkoca/status/1240699520691757056>.